

KIRJA-ARVOSTELU

Juha Kolumäki

Suomalaisen poliitikon ja oikeustieteilijän elämäkerta – Heikki Halila kokoaa yhteen T. M. Kivimäen monipuolisen elämän

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Helsingin yliopiston siviilioikeuden emeritusprofessori Heikki Halila paikkaa merkittävää historian tutkimuksen aukeaa ensimmäisellä elämäkerralla julkisoikeuden professorista, pitkäaikaisesta pääministeristä ja sodanaikaisesta Berliinin-lähettiläästä Toivo Mikael Kivimäestä. Elämäkerta nostaa vahvasti esiin Kivimäen merkittävän oikeustieteellisen uran ja liittää sen varsin tasapainoisesti yhteen hänen poliittisen uransa kanssa.

Henkilöhistoria, poliittinen historia, oikeustiede, Kansallinen Edistyspuolue, toinen maailmansota, sotasyllisyys

201

FM Juha Kolumäki, poliittisen historian väitöskirjatutkija, Turun yliopisto, juha.m.kolumaki@utu.fi. Kolumäki valmistelee väitöskirjaa Kansallisesta Edistyspuolueesta ja suomalaisesta liberalismista 1930-luvulla.

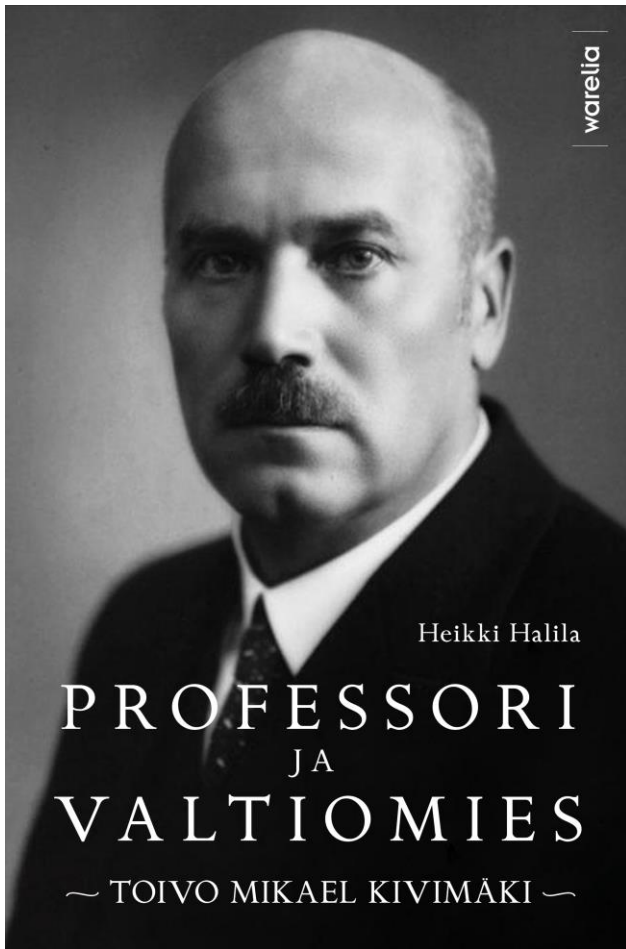
Heikki Halila: *Professori ja valtiomies – Toivo Mikael Kivimäki*. Warelia, 2024. 687 s.

Toivo Mikael (T. M.) Kivimäki (1886–1968) oli eläessään monella tapaa keskeinen vaikuttaja. Hän oli sotienvälisen ajan, etenkin 1930-luvun merkittävimpiä poliitikkoja toimien sisäministerinä 1928–1929, oikeusministerinä 1931–1932 sekä pääministerinä 1932–1936. Kivimäen hallitus piti hallussaan Suomen pitkäikäisimmän hallituksen titteliä aina 1980-luvulle asti. Puolueessaan Kansallisessa Edistyspuolueessa hän lukeutui selkeisiin johtohahmoihin 1920-luvun lopulta alkaen.

Kivimäki oli myös merkittävä oikeustieteilijä, hän toimi asianajajana ja lainvalmistelijana, väitteli tohtoriksi 1924 ja nousi siviilioikeuden professoriksi 1931. Oikeustieteen parissa hän toimi aktiivisesti poliittisen uransa lomassa ja etenkin sen jälkeen vielä eläkepäivinänsäkin. Edelleen Kivimäen uran varrelle mahtui myös toimintaa talouselämän palveluksessa pankinjohtajana 1924–1931.

Kenties tunnetuin Kivimäki on kuitenkin nykyään toiminnastaan Suomen Berliinin-lähettiläänä 1940–1944 sekä yhtenä sotasyllisysoikeudenkäynnissä tuomituista.

Monessa oli siis mies eläessään. Tästä huolimatta Kivimäestä ei ole kirjoitettu minkäänlaista elämäkerta. Yhtenä syynä on kenties se, että Kivimäki kirjoitti elämänsä loppupuolella muistelmat nimellä *Suomalaisen poliitikon muistelmat* (1965). Muistelmien olemassaolo ja sitä kautta kurkistusaukko

Kivimäen elämään on kenties hillinnyt kiinnostusta elämäkerran laatimiseen. Kivimäen muistelmat ovat kuitenkin varsin puutteelliset, ne painottuvat voimakkaasti sotavuosiin ja päättyvät sotasyllisyysoikeudenkäynnin loppuun. Muistelmissa yleisestikin on usein omat ongelmansa. Erityisesti näin näyttää olevan Kivimäen muistelmien kohdalla, kuten Halila ansiokkaasti osoittaa tarkastellessaan muistelmien syntyprosessia ja Kivimäen tilaa muistelmien kirjoittamisen aikaan.

Julkisoikeuden emeritusprofessori Heikki Halila, joka professorina oli saman viran haltija kuin Kivimäki aikoinaan, on siis nyt paikannut Kivimäen kokoisen aukon historiantutkimuksessa. Suoritus on varsin hyvä ja voisi sanoa jopa erinomainen, kun ottaa huomioon, että kirjoittaja ei ole historiantutkija, vaan oikeustieteilijä, jolle poliittinen historia on elämänmittainen harrastus, kuten Halila itse luonnehtii.

Kun ottaa huomioon Kivimäen mittavan uran toisaalta politiikassa ja toisaalta oikeustieteen parissa, ei voida olettaa, että täydellistä elämäkertaa saa mitenkään tehtyä yrittämällä

ahtaa kaiken yhteen kirjaan. Tämän Halilakin luonnollisesti myöntää ja toteaa, että Kivimäestä voisi laatia henkilöhistoriallisen tutkimuksen moneltakin kohdealueelta: esimerkiksi Berliinin-lähettiläänä, oikeustieteilijänä tai aatepoliitikkona. Tämä pitää täysin paikkansa, mutta sellaisia odotellessa onneksi nyt on Halilan ansiosta sentään olemassa laadukas yleisesitys Kivimäen elämästä, suunnilleen niin hyvänä kuin voi yhden kirjan kansien väliin ehdettuna olla.

Halila on otsikoinut elämäkerran *Professori ja valtiomies*. Johtuen luonnollisesti Halilan omasta taustasta näkökulma on Kivimäen omaan uraan nähden hieman sanan ”professori” (ts. kaiken Kivimäen oikeustieteellisen toiminnan) suunnassa. Varmasti on kuitenkin hyvä, että juuri Heikki Halila tuli ensimmäisenä tarttuneeksi aiheeseen. Jos Kivimäestä olisi kirjoitettu elämäkerta enemmän poliittisen historian lähtökohdista, hänen toimintaansa oikeustieteen parissa olisi varmasti jäänyt paljon suurempia katvealueita, kuin mitä Kivimäen poliittiseen toimintaan nyt jää Halilan käsittelyssä. Nyt oikeustieteellinen kohdealue, Kivimäen elämän merkittävä osa, nousee ansaitsemallaan tavalla esiin.

Halila on asettanut tavoitteekseen tasalaatuisen teoksen kohdehenkilöstä. Edellä todetusta huolimatta hän onnistuu siinä varsin hyvin. Kirjan fokus pysyy myös koko ajan varsin hyvin Kivimäessä (mikä ei aina elämäkertoissa ole itsestään selvää) vaikka kirjaan sisältyy väistämättä paljon taustoittavia jaksoja. Halila onnistuu myös valaisemaan sellaisia kohtia Kivimäen elämässä, joista ei aiemmin ole oikeastaan ollut mitään tutkimuksellista tietoa, kuten hänen toiminnastaan pankinjohtajana tai hänen elämänsä viimeisistä vuosikymmenistä vankilasta vapautumisen jälkeen. Kütettävä on myös Halilan ajoitusta ja sitä, että hän onnistui saamaan vielä jonkin verran aineistoa myös haastatteluiden kautta, etenkin Unnukka Outiselta, jonka isotäti Kivimäen vaimo Elli Kivimäki oli.

Kirjan rakenne on toimiva ja hyvin perusteltu. Talvisotaan asti Halila käsittelee Kivimäen elämää pääsääntöisesti kronologisesti, mutta kuitenkin Kivimäen päällekkäisiä työuria ja toimintaympäristöjä erikseen tarkastellen. Talvisodan alusta vankilasta vapautumiseen mennään puhtaammin kronologisesti, minkä jälkeen taas palataan aihealueittaiseen tarkasteluun. Kivimäen monipolvisia ja päällekkäisiä uria ja toimintoja tarkasteltaessa puhtaasta kronologiasta poikkeaminen on ilman muuta järkevä ratkaisu.

Parhaimmillaan ja pääsääntöisesti Halilan tausta ja siitä kumpuava oikeustieteellisen näkökulman painottuminen erinomaisesti syventää ja avaa erilaisia näkökulmia Kivimäkeen ja hänen toimintansa poliittiseen puoleen. Vain muutamissa kohdin poliittista toimintaa tarkasteltaessa oikeustieteelliset näkökulmat pyrkivät nousemaan turhan keskeisiksi.

Kuten edellä on todettu, Kivimäki on kenties kaikkein tunnetuin toiminnastaan sota-aikana ja sotasyllisyysoikeudenkäynnistä. Nämä osat Kivimäen elämästä ja toiminnasta ovat myös tutkimuksen kautta kenties parhaiten tähän mennessä kartoitettu. Oikeustieteellisen puolen osalta taas Halila taustansa myötä tekee kiistämättömän hyvää työtä.

Kenties heikoimmalle niin ollen jää Kivimäen poliittinen toiminta ennen sotaa. Sitä koskevat seuraavassa muutamia tarkemmat kommentit. Ensinnäkin on hieman erikoista todeta useampaan kertaan, että Kivimäki olisi ollut moniin aikakauden poliittisiin merkkihahmoihin verrattuna vähemmän puolue mies tai puoluepoliitikko. Kivimäki kuitenkin oli Kansallisen Edistyspuolueen käytännön puolue toimintaa pitkälti johtaneen puoluehallituksen/ puolue toimikunnan jäsen jatkuvasti vuodesta 1923 vuoteen 1940. Kansanedustaja hän oli 1921–1922, 1924–1927 ja 1929–1940. Eduskuntaryhmässä hän oli vuosina 1929–1931 ensin varapuheenjohtaja ja sitten puheenjohtaja. Tuon ajan mittapuulla on vaikea kuvitella kuka olisi ollut Kivimäkeä enemmän puoluepoliitikko, Edistyspuolueesta sellaisia tuskin juuri ainakaan löytyi.

Edelliseen liittyen tämän osa-alueen käsittelylle olisi ollut eduksi aineiston laajentaminen, ainakin Kansallisen Edistyspuolueen arkiston suuntaan. Kivimäen puolueen sisäisen antagonistin A. K. Cajanderin laajasta arkistosta olisi myös löytynyt Kivimäen puolue toimintaa ja herrojen keskinäisiä välejä avannutta materiaalia. (Oman näkemykseni mukaan kenties olennaisimmin heidän välejäan rikkoivat erimielisyydet Helsingin yliopiston suomalaistamisyhtykseen ja ylimääräisiin valtiopäiviin 1935 liittyen.) Kivimäki aatepoliittikkona (ja puoluepoliittikkona) on yksi niistä osa-alueista, joista Halilankin mielestä olisi mahdollista kirjoittaa erillinen tutkimus, ja tuntuukin että hän osaltaan jättää tämän osan tulevien tutkimusten varaan, sikäli ohuelle erityisesti tämä osa-alue kirjassa jää.

Pienenä yksityiskohtana voisi vielä mainita, että sivulla 254 olisi ollut paikallaan tarkentaa, että Etsivän Keskuspoliisin raporteista tehtyyn välikysymykseen vastasi seuraava, Kallion hallitus. Kivimäen hallitus oli jo ehtinyt kaatua ennen kuin välikysymystä ehdittiin käsitellä.

Edellä todetuista kokonaisuus huomioon ottaen varsin pienistä puutteista huolimatta Halilan teos on erinomainen ja tervetullut täyttäessään tutkimuksellisen aukon yhden monella alalla merkittävän henkilön osalta.